

Linguarum silva

Tom 8

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3927

Linguarum silva

Tom 8

Język w (kon)tekście...
Szkice historycznojęzykowe,
porównawcze i współczesne

pod redakcją Barbary Mitrengi

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
MIROŚŁAWA SIUCIAK

Recenzenci

ILIANA GENEW-PUHALEWA

EWA MALINOWSKA

JAROSŁAW PACUŁA

DARIUSZ TKACZEWSKI

RAFAŁ ZARĘBSKI

Publikacja została sfinansowana ze środków Wydziału Humanistycznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Spis treści

Od redakcji	9

Język w (kon)tekście... Szkice historycznojęzykowe

KACPER KARDAS: Krótka historia 'czytania' (cz. III). Historyczne spojrzenie na <i>czytać</i>	15
DOROTA HAMERŁOK: Semantyka czasownika <i>degustować</i> w świetle Modelu „Sens ↔ Tekst”	36
MARIA ZAJĄC: <i>Wolne żarty!</i> – wybrane cechy dawnych językoznawczych tekstów polemicznych (na przykładzie artykułów opublikowanych na łamach „Języka Polskiego”)	47

Język w (kon)tekście... Szkice porównawcze

OLENA STANISHEVSKA: O niektórych heterogenicznych polsko-ukraińskich homonimach i paronimach międzyjęzykowych (na wybranych przykładach)	65
DOROTA GÓRNICKA-URBAN: <i>Prožit mládí na venkově, přežit válku</i> . Kilka słów o różnicy między czeskimi prefiksami czasownikowymi <i>pro-</i> i <i>pře-</i> na tle polskiego przedrostka <i>prze-</i>	75
MARIA WACŁAWEK, MARIA WTORKOWSKA: Smaki Słowenii – o kulinariach w ujęciu autostereotypowym	93

Język w (kon)tekście... Szkice współczesne

ALEKSANDRA KALISZ: O roli plotki w mediach masowych i nie tylko. Ujęcie genologiczne	117

RAFAŁ NOCUŃ: Analiza dyskursu elektronicznego w kontekście aktywności internetowych botów	131
ELWIRA TOPOLNICKA: Werbalna i wizualna realizacja komunikatu w blogach kulinarnych	147
ANNA WÓJCIUK: Jak zaskoczyć odbiorców i nakłonić ich do działania? Rola reklamy <i>teaserowej</i> w promowaniu przedmiotu przekazu reklamowego	155
ALEKSANDRA WOJNAROWSKA: <i>Ślady ślimaka i kule śnieżne</i> – rozważania o języku polskiej okulistyki	174
Noty o Autorach	187

Table of Contents

From the Editors	9

Language in (con)texts... Historical and language essays

KACPER KARDAS: A short history of 'reading' (part 3). A historical look on the Polish verb <i>czytać</i> 'to read'	15
DOROTA HAMERŁOK: The semantics of the Polish verb 'to sample' (<i>'degustować'</i>) in the Meaning ↔ Text Model	36
MARIA ZAJĄC: Selected features of historical linguistic polemics (on the example of articles published by the "Język Polski"	47

Language in (con)texts... Comparative essays

OLENA STANISHEVSKA: On selected Polish-Ukrainian heterogenic interlinguistic homonyms and paronyms	65
DOROTA GÓRNICKA-URBAN: <i>Prožit mládí na venkově, přežit válku</i> . A few words on the difference between the Czech prefixes <i>pro-</i> and <i>pře-</i> in comparison with the Polish prefix <i>prze-</i>	75
MARIA WACŁAWEK, MARIA WTORKOWSKA: The taste of Slovenia – on culinary arts through auto-stereotypes	93

Language in (con)texts... Contemporary essays

ALEKSANDRA KALISZ: On the function of gossip in the mass media and beyond. A generic approach	117

RAFAŁ NOCUŃ: Analysis of the online discourse in the context of the activity of Internet bots	131
ELWIRA TOPOLNICKA: Verbal and visual messages in culinary blogs	147
ANNA WÓJCIUK: How to surprise the audience and push them into action? The role of teasers in the promotion of the subject of the advertisement	155
ALEKSANDRA WOJNAROWSKA: <i>Traces of the snail and snowballs</i> – considerations on the language of Polish ophthalmology	169
Notes on the Authors	187

Od redakcji

Najnowszy – ósmy – tom rocznika *Linguarum silva* kontynuuje serię wydawniczą ukazującą się w latach 2012–2018¹ pod patronatem Instytutu Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a obecnie (od roku 2019) Instytutu Językoznawstwa UŚ. Formuła rocznika pozostaje niezmienna: jest to przestrzeń wymiany myśli naukowej młodych badaczy zainteresowanych kwestiami języka (w ujęciu historycznym i/lub współczesnym), tekstu (w perspektywie genologicznej, stylistycznej, dyskursologicznej itp.), miejsce prezentacji prac językoznawczych, nierzadko będących debiutem naukowym.

Obecny tom zatytułowany *Język w (kon)tekście... Szkice historycznojęzykowe, porównawcze i współczesne* został podzielony na trzy części, zgodnie z informacją zawartą w podtytule. W pierwszej części zamieszczone są artykuły o nachyleniu historycznojęzykowym, poświęcone zagadnieniom języka w kontekście przeobrażeń semantycznych. Tom otwiera artykuł Kacpra Kardasa na temat historii czasownika *czytać* na podstawie jego poświadczeń słownikowych, w tym także gwarowych. Porównując dane leksykograficzne, Autor wskazał elementy semantyczne, wokół których oscylowały użycia wyrazu *czytać* w ciągu wieków i pogrupował je według ciągłości istnienia na: odziedziczone i innowacyjne. Wskazał ponadto, które z nich funkcjonują wciąż w polszczyźnie, a które wygasły, zwracając uwagę na możliwe przyczyny tego zjawiska. Analizie warstwy językowej wybranych dawnych polemik językoznawczych zapisanych na łamach „Języka Polskiego” w latach 1919–1973 w aspekcie pragmatycznym i sty-

¹ Dotychczas ukazały się następujące tomy rocznika: tom 1: *Opozycja – przeciwieństwo – kontrast w języku i w tekście* (2012); tom 2: *Słowo – znaczenie – relacja w języku i w tekście* (2013); tom 3: *Zmienność – stałość – różnorodność w dawnej i współczesnej polszczyźnie* (2014); tom 4: *W kręgu zagadnień języka i tekstu* (2015); tom 5: *Słowo – wartość – jakość w języku i w tekście* (2016); tom 6: *Problemy języka i tekstu w perspektywie historycznej i współczesnej* (2017) oraz tom 7: *Między przeszłością a teraźniejszością. Rozważania o języku i tekście* (2018).

listycznym poświęcony jest tekst Marii Zajac. Przedmiotem naukowego oglądu czyni autorka cztery dawne artykuły naukowe (Jana Łosia, Stanisława Lehra-Spławińskiego, Zenona Klemensiewicza oraz Stanisława Rosponda), próbując opisać mechanizmy językowe charakterystyczne dla dawnych językoznawczych publikacji o charakterze polemicznym oraz wskazać ich funkcje. W kontekście historycznojęzykowym sytuuje się również artykuł Doroty Hamerlok o semantyce czasownika *degustować*, ponieważ Autorkę interesuje rozwój znaczeniowy analizowanego czasownika w polszczyźnie. Niemniej jednak głównym kontekstem jej rozważań jest Model „Sens \leftrightarrow Tekst” Jurija Apresjana, Igora Melčuka i Aleksandra Żółkowskiego, który zastosowała do opisu interesującego ją czasownika.

Drugą część tomu – *Język w (kon)tekście... Szkice porównawcze* – zawiera trzy artykuły poświęcone zagadnieniom języka polskiego, ukraińskiego, czeskiego i słoweńskiego. Problem „fałszywych przyjaciół tłumacza”, czyli homonimów i paronimów międzyjęzykowych, podjęła w swoim opracowaniu Olena Stanishevska. Autorka w analizie pięciu wybranych polsko-ukraińskich homonimów i paronimów odwołała się do danych etymologicznych. Celem artykułu Doroty Górnickiej-Urban jest wskazanie różnic między czeskimi prefikami *pro-* i *pře-* w kontekście polskiego przedrostka *prze-*. Badaczka poddała analizie pary czeskich czasowników o tym samym rdzeniu i prefigowanych wymienionymi przedrostkami zaczerpnięte z Czeskiego Korpusu Narodowego i zestawiała je z polskimi odpowiednikami z przedrostkiem *prze-* (np. *projít/prějít* ‘przejsć’). W tej części znalazł się również współautorski artykuł Marii Waclawek i Marii Wtorkowskiej będący omówieniem językowo-kulturowego obrazu słoweńskich kulinariów w perspektywie autostereotypowej. W analizie materiału językowego zgromadzonego na podstawie ankiet Autorki odwołały się do kategorii operacyjnych wypracowanych przez polską szkołę etnolingwistyczną.

W ostatniej, trzeciej części tomu zgromadzo pięć artykułów podejmujących tematykę języka i tekstu w perspektywie współczesnej. Opracowanie Aleksandry Kalisz jest próbą objęcia naukową refleksją plotki w aspekcie genologicznym. Autorka zestawiała ze sobą plotkę „tradycyjną”, tj. oralną, z jej wariantem wykorzystywanym w mediach masowych. Rafał Nocuń stawia pytania o to, czy można mówić o dyskursie internetowym i w jego obrębie sytuować aktywność botów. Tekst Elwiry Topolnickiej poświęcony jest blogom kulinarnym jako gatunkom internetowym o polisemiotycznej teksturze i trójdzielnej strukturze, na którą składają się: część inicjalna (nagłówek), część właściwa (kontent) oraz część finalna (stopka). Kolejny tekst – autorstwa Anny Wójciuk – podejmuje zagadnienie specyficznego rodzaju reklamy, jaką jest *teaser*. Ostatni z artykułów – szkic Aleksandry Wojnarowskiej – stanowi przyczynek do zakrojonych na szerszą skalę

badań poświęconych językowi lekarzy okulistów. Autorka koncentruje się na opisie technik nominacji, wskazuje m.in. na tendencję do zapożyczeń oraz tworzenia neologizmów, omawia skróty oraz metafory używane w okulistyce.

Pragnę serdecznie podziękować Szanownym Państwu Recenzetom za pochylenie się nad zgłoszonymi do publikacji artykułami, wyrażenie opinii o tekstach i podzielenie się z Autorami cennymi uwagami. Słowa wdzięczności kieruję do dr hab. Iliany Genew-Puhalewej z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Ewy Malinowskiej z Uniwersytetu Opolskiego, dra hab. Jarosława Pacuły prof. UŚ z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, dra hab. prof. UŚ Dariusza Tkaczewskiego z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz dra hab. prof. UŚ Rafała Zarębskiego z Uniwersytetu Łódzkiego. Podziękowania składam także Autorom tekstów za podzielenie się z czytelnikami *Linguarum silva* wynikami swoich naukowych dociekań oraz za owocną współpracę.

Barbara Mitrenga

Noty o Autorach

KACPER KARDAS, mgr, doktorant Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, absolwent filologii polskiej i klasycznej na Uniwersytecie Śląskim, członek Polskiego Towarzystwa Filologicznego (Oddział w Katowicach) oraz Stowarzyszenia Przyjaciół Instytutu Języka Polskiego UŚ „Via Linguae”, miłośnik historii języka i językoznawstwa. Zainteresowania naukowe: językoznawstwo diachroniczne, etymologia, leksykologia, semantyka.

E-mail: alopex.lagopus@wp.pl

DOROTA HAMERŁOK, mgr, doktorantka w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: fonologia współczesnego języka polskiego, historia języka polskiego ze szczególnym uwzględnieniem semantyki i gramatyki.

E-mail: dorota.hamerlok@onet.pl

ALEKSANDRA WOJNAROWSKA, mgr, doktorantka w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe; dydaktyka języka polskiego jako obcego, dydaktyka języków obcych, przekładoznawstwo, morfologia języka.

E-mail: a.wojnarowska93@gmail.com

MARIA ZAJĄC, mgr, doktorantka w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: historia języka polskiego, stylistyka historyczna, frazeologia, edytorstwo, perswazja i poprawność językowa.

E-mail: zajac.maria@op.pl

OLENA STANISHEVSKA (HELENA STANISZEWSKA), mgr, doktorantka w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: języki słowiańskie, paronimy i homonimy, „fałszywi przyjaciele tłumacza”, etymologia.

E-mail: olenastanishevaska@gmail.com

DOROTA GÓRNICKA-URBAN, mgr, doktorantka w Instytucie Sławistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania naukowe:

lingwistyka korpusowa, derywacja czasowników czeskich, język czeski a język polski – podobieństwa i różnice.

E-mail: dorota_gornicka@post.pl

MARIA WACŁAWEK, dr, lektor języka polskiego na Uniwersytecie w Lublanie (Słowenia), wcześniej (2008–2012) na Uniwersytecie Debreczyńskim (Węgry), absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, członkini Komisji Językoznawstwa PAN (Oddział w Katowicach) oraz Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego. Zainteresowania naukowe: stereotypy językowo-kulturowe, język reklamy i frazeologia, glottodydaktyka, prawidła wymowy oraz warsztaty teatralne.

E-mail: waclawek.maria@gmail.com

MARIA WTORKOWSKA, dr hab., profesor UL, kierownik Katedry Polonistyki na Uniwersytecie w Lublanie (Słowenia), członkini Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego oraz Słowistycznego Stowarzyszenia Słowenii (Slovistično društvo Slovenije). Zainteresowania naukowe: współczesny język polski i słoweński, glottodydaktyka, bilingwizm dziecięcy, stereotypy językowo-kulturowe, frazeologia porównawcza.

E-mail: mariazofia.wtorkowska@ff.uni-lj.si; mwrtorkowska@yahoo.com

ALEKSANDRA KALISZ, dr, pracownik naukowo-dydaktyczny w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, absolwentka śląskiej polonistyki. Autorka monografii pt. *Stacje ogólne i tematyczne polskiej telewizji z perspektywy genologii lingwistycznej* (2019). Członkini Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego oraz Stowarzyszenia „Via Linguae”. Współorganizatorka 5 konferencji poświęconych autopromocji i autoprezentacji oraz cyklu spotkań na temat szeroko rozumianej komunikacji społecznej. Zainteresowania naukowe: język mediów, genologia lingwistyczna, glottodydaktyka.

E-mail: aleksandra.kalisz@us.edu.pl

RAFAŁ NOCUN, mgr, doktorant w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor opublikowanych artykułów: *Język prowokacji w mediach alternatywnych na przykładzie radia internetowego KonteStacja* („Forum Lingwistyczne”, 2016), *Masakrowanie jako gatunek mowy (Linguarum silva, Katowice 2017)*, *Innovativeness: between value and persuasiveness. A linguistic perspective* (W: *Media w ekonomii – Ekonomia w mediach*, Katowice 2016). Zainteresowania naukowe: socjolingwistyka, językoznawstwo pragmatyczne, nowe media.

E-mail: rafalm.nocun@gmail.com

ELWIRA TOPOLNICKA, mgr, doktorantka w Zakładzie Komunikacji Językowej Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zainteresowania naukowe: genologia internetowa, język internetu, komunikacja medialna.

E-mail: el.topolnicka@gmail.com

ANNA WÓJCIUK, mgr, doktorantka w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Członkini Stowarzyszenia Przyjaciół Instytutu Języka Polskiego UŚ „Via Linguae”. Autorka artykułów naukowych poświęconych m.in. reklamie, perswazji, działalności organizacji pozarządowych, autoprezentacji. Uczestniczka Śląskiego Festiwalu Nauki KATOWICE 2017, podczas którego samodzielnie przygotowała i przeprowadziła warsztaty *Sekrety sukcesu promocji – rola technik perswazyjnych w reklamie*. Zainteresowania naukowe: socjolingwistyka, pragmalingwistyka, perswazyjna funkcja języka, reklama, autoprezentacja medialna.

E-mail: ania.wojciuk@gmail.com

Redaktor
Katarzyna Wyrwas

Projektant okładki i stron działowych
Paulina Dubiel

Korektor
Sabina Stencel

Łamanie
Bogusław Chruściński

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3827-9
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3828-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,0. Ark. wyd. 12,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 29,90 zł (w tym VAT)
Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin